

Verbatim records

XIII Riigikogu, VIII Istungjärk, Täiskogu korraline istung

Monday, 17.09.2018, 15:00

Edited

15:00 Istungi rakendamine

1. 15:06 Arupärimine Vene mõjuagentide kohta Riigikogus ja Vabariigi Valitsuses (nr 442)

2. 15:56 Vaba mikrofon

15:00 Istungi rakendamine

15:00 Aseesimees Kalle Laanet

Tere päevast, head kolleegid! Külalised! Alustame Riigikogu täiskogu VIII istungjärku 2. töönädala esmaspäevast istungit. Eelnõude ja arupärimiste üleandmine. Aivar Kokk, palun!

15:00 Aivar Kokk

Hea juhataja! Head kolleegid! Riigikogu maaelukomisjonil on au üle anda Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu. Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu on koostatud eesmärgiga muuta toetusraha tagasinõudmisel rakenduva viivise arvestamine paindlikumaks ning toetuse saaja õigusi enam arvestavaks. Eelnõu kohaselt ei kohaldata enam viivist Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse alusel antud toetusraha tagasinõudmise ajatamisel. Teise olulise muudatusena täiendatakse neid seadusi eraõiguses ja kohtupraktikas juurdunud põhimõtetega, mille kohaselt ei arvestata viivist põhivõlgnevust ületavas osas. See tähendab, et viivise arvestamine lõpeb, kui viivise summa ületab selle arvestamise aluseks oleva tagasinõutava toetuse suuruse. Aitäh!

15:01 Aseesimees Kalle Laanet

Tanel Talve, palun!

15:02 Tanel Talve

Lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel annan üle Riigikogu otsuse eelnõu, mis seoses Liisa Oviiri lahkumisega Riigikogust nimetab Riigikogu riigireformi arengusuundade väljatöötamise probleemkomisjoni asendusliikmeks Kalvi Kõva. Aitäh!

15:02 Aseesimees Kalle Laanet

Yoko Alender, palun!

15:02 Yoko Alender

Hea juhataja! Head kolleegid! Esitame arupärimise majandus- ja taristuminister Kadri Simsonile mulle väga südamelähedasel teemal, nimelt, jalgratta kasutamise edendamise kohta. Soovime teada, milline on Eesti tegevus selles vallas. Planeerimine on küll kohaliku omavalitsuse pädevuses, küll aga peaks ka riik siin eesmärgid seadma ja aitama kohalikul omavalitsusel kujundada keskkonda, mis soosib jalgratta kasutamist. Võtame hiljutise näite Paidest, kuhu rajatakse uus renoveeritud peatänav, sealjuures aga ei tagata elukeskkonna kvaliteedi tõusu ega ka turvalisi liiklemisvõimalusi lastele ja noortele nende kooliteel. Peatselt jõuab meie ette ka rahvaalgatuse korras algatatud eelnõu jalgratturite turvalisuse

suurendamiseks. See saab kindlasti olema põnev arutelu. Aga kõigepealt pärib hulk rahvasaadikuid ministrilt aru, milline on Eesti riigi plaan, kuidas me saame inimesed ratta selga, kuidas säästame seeläbi meie rahva tervist ja ka hulga ressursse. Aitäh!

15:03 Aseesimees Kalle Laanet

Helmen Kütt, palun!

15:03 Helmen Kütt

Aitäh! Austatud kolleegid! Sotsiaalkomisjoni nimel on mul suur au alata tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja ravimiseaduse muutmise seaduse eelnõu. Seadus võimaldaks käivitada piiriülese digiresepti vahetuse: tekiks võimalus osta koduriigis välja kirjutatud retseptiga ravimeid ka mõnes teises Euroopa Liidu riigis ja vastupidi. Muudatuste eesmärk on võimaldada terviseandmeid, nii raviandmeid kui ka retsepte, piiriüleselt digitaalselt vahetada. Kahtlemata võimaldab see edaspidi parema teenuse nii patsientidele kui ka tervishoiuteenuse osutajatele ja apteekidele. Me oleme harjunud, et digiresept toimib meil Eestis väga hästi, me saame oma ravimid kiirelt kätte. Arvestades eestlaste suurt liikumist, oleks väga hea, kui digiresept toimiks ka mujal, teistes Euroopa Liidu riikides.

15:04 Aseesimees Kalle Laanet

Olen Riigikogu juhatusel nimel vastu võtnud kolm eelnõu ja ühe arupärimise. Juhatus otsustab nende edasise menetlemise vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele. Kohaloleku kontroll.

Kohaloleku kontroll

Istungist võtab osa 72 Riigikogu liiget, puudub 29.

Päevakorra kinnitamine. Panen hääletusele Riigikogu täiskogu VIII istungjärgu 2. töönädala päevakorra kinnitamise. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Päevakorra kinnitamise poolt on 70 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole, 2 ei osale.

Päevakord on kinnitatud.

1. 15:06 Arupärimine Vene mõjuagentide kohta Riigikogus ja Vabariigi Valitsuses (nr 442)

15:06 Aseesimees Kalle Laanet

Arupärimistele vastamine. Esmaspäeval, 17. septembril on üks arupärimine: Riigikogu liikmete Peeter Ernitsa, Toomas Väinaste, Heimar Lengi, Marika Tuus-Lauli, Enn Eesmaa, Oudekki Loone ja Henn Põlluaasa 22. augustil 2018 esitatud arupärimine Vene mõjuagentide kohta Riigikogus ja Vabariigi Valitsuses (nr 442). Vastab kaitseminister Jüri Luik, arupärijatepoolse ettekande teeb Peeter Ernits. Peeter Ernits, palun!

15:07 Peeter Ernits

Lugupeetud juhataja ja head kolleegid! See järelepärimine võiks huvitada paljusid kolleege, tegemist on ju personaalse järelepärimisega. Aga hakkame algusest peale. 22. juulil plahvatas n-ö korralik pomm, kui Eesti Päevaleht avaldas sellise nupu, et Välisluureameti juht on öelnud, et nad on tuvastanud võrgustiku. Ma tsiteerin täpselt: "Me oleme tuvastanud poliitikute, ajakirjanike, diplomaatide ja äritegelaste võrgustiku, kes on Vene mõjuagentid ja teevad seda, mida Kreml käsib. Poliitikud, kes veel mõne aasta eest olid kohaliku poliitika ääremail, on nüüd parlamenti või valitsusse jõudnud ja me näeme selgelt, et need inimesed ajavad seal Vene agendat." Loomulikult on ettekanne pikem ja räägib asjast veel detailsemalt. Minul tekkis igal juhul küsimus, kas tõesti on meie luureametkonnad jõudnud nii kaugele, et on tuvastanud võrgustiku, mis koosneb ajakirjanikest, diplomaatidest ja muu hulgas ka poliitikutest.

Ma saatsin 6. augustil kaitseministrile isikliku kirja – 6. augustil! – ja küsisin, mis siis tegelikult toimub. Nädalad läksid, ei mingit vastust. 22. augustil, kui oli Riigikogu erakorraline istungjärg, mõtlesin, et kaua võib, ja esitasin koos kuue kolleegiga järelepärimise. Ja oh imet, juba järgmisel päeval, 23-ndal saabus minu 6. augusti kirjale vastus kaitseministrilt. Nii et tegelikult ma tean, mida kaitseminister hakkab meile praegu rääkima, aga las ta räägib seda siin kõigile ja siis saate küsida, kuidas selle värgiga on.

Minu küsimus oli nende kohta, kes on pärit kohaliku poliitika ääremailt. "Kohaliku poliitika ääremail" tähendab definitsiooni järgi kohaliku volikogu lihtliiget, mitte linnaosavanemat, linnapead, volikogu esimeest jne. Ma tegin väikse rehnungi ja sain meilt Riigikogust kokku 14 kolleegi, kellest üsna mitu istuvad praegugi siin, mitut ei ole. Tarmo Kruusimäed ei ole millegipärast. Kui ma vaatan, siis Igor Kravtšenko on siin, Hardi Volmer on siin. Toomas vaatab sealt, Tanel Talve on, Helmut Hallemaa vaatab mulle vastu ja Märt Sults on ka. (Pöördub saali poole.) Ei, sind siin ei ole, kuna sa oled enne minister ja Riigikogu liige olnud – sa ei kvalifitseeru. Aga see selleks.

Ma küsisin healt kaitseministrit, kes siis on need agendid ja kas on tõendeid. Ma loen ette, mis küsimused me esitasime. Esimene: "Kas Välisluureameti peadirektori väide, et tema ametkond on tuvastanud poliitikute võrgustiku, kes on Vene mõjuagendid ja teevad seda, mida Kreml käsib, kellesse Venemaa on palju panustanud ja me näeme selgelt, et need inimesed ajavad Riigikogus ja valitsuses Vene agendat, vastab tõele?" Teine küsimus: "Kes järgmistest Riigikogu liikmetest (Ma ei hakka neid nimesid nimetama, igaüks võib ise lugeda – P. E.) on Vene mõjuagendid, kes teevad seda, mida Kreml käsib?" Kolmandaks: "Kas Vabariigi Valitsuses on olnud Vene mõjuagendiks Martin Repinski?" Neljandaks: "Mida olete kaitseministrina teinud Vabariigi Valitsuses ja Riigikogus olevate Vene mõjuagentide tegevuse lõpetamiseks?" Ja viimane küsimus: "Kui teile alluva Välisluureameti peadirektori väited ei vasta tõele, siis kas olete kaalunud võimalust luurejuht kõrgete riigiametnike alusetu laimamise eest ametist vabastada?" Noh, point on selles, et Välisluureameti peadirektor allub kaitseministrile.

15:12 Aseesimees Kalle Laanet

Austatud arupärijate esindaja, teie aeg on lõppenud.

15:12 Peeter Ernits

Jah, ma olengi lõpetanud. Nii et ootame lugupeetud kaitseministri vastust. Aitäh!

15:12 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Palun siia arupärimisele vastama kaitseminister Jüri Luige!

15:13 Kaitseminister Jüri Luik

Austatud Riigikogu liikmed! Mulle kaitseministrina on langenud ülesanne vastata järelepärimisele, arupärimisele teemal "Vene mõjuagentidest Riigikogus ja valitsuses".

Austatud härra Ernits! Austatud teised järelepärijad, arupärijad! Olete mulle esitanud arupärimise, mis puudutab Välisluureameti peadirektori Mikk Marrani esinemist 20. juulil 2018 vägagi mainekal Aspeni julgeolekufoorumil. Jutt käib esinemisest, mis toimus vestluspaneeli kujul ja mis käsitles Venemaa agressiivseid meetodeid suhetes välismaailmaga. Lisaks sõjalistele vahenditele nimetas Mikk Marran oma kõnes ka mõjuagentide kasutamist. See on Vene riigi üks tunnustatud töömeetodeid, kus teises ühiskonnas mõjukaid isikuid kasutatakse ära vastava riigi nõrgendamiseks ja Venemaa seisukohtade pealesurumiseks. Laias laastus jagatakse mõjuagendid kolmeks: isikud, kes saavad Vene valitsusasutustelt otseseid ülesandeid; need, kes teevad seda majandusliku kasu või poliitilise edu nimel, aga ei saa otseseid korraldusi; ja need, keda võib nimetada kasulikeks idiootideks, kes lihtsalt korrutavad agressiivseid seisukohti, sest nad satuvad nendesse uskuma.

Ma rõhutan konteksti mõttes, et peadirektor Marran esines spetsialistide ees. Ta rääkis meetoditest, ta ei nimetanud ühegi riigi ühegi poliitiku nime. Mõjutusagentide teemat leiab ajakirjadest ja ettekannetest – see pole uus. Tõsi, Venemaa aktiivse tegevusega seoses on see teema mõnevõrra aktiveerunud. Arupärijad on võtnud kõnest mõned elemendid ja proovinud mõttemängu korras tuvastada, kas Eesti Riigikogus ja valitsuses on Venemaa mõjuagente. Kõik need nimed ja järeldused kuuluvad arupärijatele. Ma saan aru, et põhiliselt Peeter Ernitsale. Kõik see on täielik spekulatsioon ja mul pole alust ega kompetentsi seda kommenteerida.

Tahan aga rõhutada, et Välisluureamet ei tegele Eestis luuramisega ehk teisiti öeldes vastuluurega, mistõttu konkreetne väide ei saa mingil viisil käia Eesti kohta. Lisaks on Mikk Marrani kõnest võimalik selgelt aru saada, et jutt ei käi Eesti riigist. Nagu te teate, teostab Eesti Vabariigis vastuluuret Kaitsepolitseiamet. Välisluureamet teostab vastuluuret üksnes oma teenistujate, koostööle kaasatud isikute ja oma valduste kaitseks. Seega ei saa Välisluureametil olla andmeid Eesti poliitikutest mõjuagentide kohta ja Välisluureameti peadirektor pole seda ka kordagi väitnud. Teie osundatud tekst

ei puuduta Eestit, vaid Lääne-Euroopat – sellest on võimalik peadirektori ettekannet tervikuna lugedes ka selgelt aru saada.

Välisluureameti ülesanne on vastavalt julgeolekuasutuste seadusele koguda välisriike, välismaiseid tegureid või tegevust puudutavat teavet eesmärgiga kaitsta Eesti julgeolekut. Üks selline oht on kindlasti Venemaa Föderatsiooni mõjutustegevus Euroopas. Välisluureamet on sellest korduvalt kirjutanud oma avalikes raportites, samuti jaganud teavet koostööpartneritega teistes riikides. On väga oluline, et Euroopa riigid ja USA mõistaksid Venemaa mõjutustegevusest lähtuvaid ohte. Mõjuagentide tegevust saab kõige tõhusamalt takistada nende tegevust paljastades ja suurendades avalikkuse teadlikkust neist mõjutusmeetoditest.

24. juuli Eesti Päevalehes ilmus Välisluureameti peadirektori ettekanne ka eesti keeles. Kõik need lõigud, millest on juttu, on seal must valgel olemas. Ma ei hakka neid siin aja kokkuhoiu mõttes ette lugema, kuid seal on selgelt näha, et jutt käib Lääne-Euroopast. Mind küll informeeriti, et kõne eestikeelne variant on avaldatud ilma eelneva kokkuleppeta. Tegu oli, nagu Aspeni konverentsil tavapärane, paneelis esinemisega ehk vaba vestlusega olulistel teemadel. Mul on ka olemas selle sõnavõtu ingliskeelne variant. Nii et nende uudishimu, kes tahavad detailidesse laskuda, ma saan rahuldada, tsiteerides vajaduse korral sõnu või terveid lõike sellest ettekandest.

Ma siiski ütlen ühe lause, kus nüanssi selgitab ingliskeelne sõnastus ehk täpsemalt ja paremini kui eestikeelne tõlge. Poliitikud, kes mõne aasta eest olid kohaliku poliitika ääremail, on nüüd parlamenti või valitsusse jõudnud – inglise keeles on siin mitmus, st *governments and parliaments* – ja me näeme selgelt, et need inimesed ajavad seal – *in those parliaments and governments*, st nendes parlamentides ja valitsustes – Vene agendat. Venemaa värbab ka lääne poliitikuid.

Nüüd ma vastan ka konkreetsetele küsimustele. Kas Välisluureameti peadirektori väide, et tema ametkond on tuvastanud poliitike võrgustiku, kes on Vene mõjuagendid, vastab tõele? Vastus: VLA peadirektor rääkis nii 20. juulil 2018 Aspeni julgeolekufoorumil kui ka 24. juulil Eesti Päevalehes ilmunud artiklis selgelt ja ühemõtteliselt Lääne-Euroopast, tegemata ühtegi viidet Riigikogule või Vabariigi Valitsusele. Punktid kaks ja kolm puudutavad nimesid, mis on arupärijate välja käidud. Kas nimetatud Riigikogu liikmete seas on Vene mõjuagendid ja kas Vabariigi Valitsuses on olnud Vene mõjuagent? Vastus on, et kaitseministrina minul selline informatsioon puudub, ma ei oska seda kommenteerida. Aga ma võin lisaks öelda, et mul pole ka mingit põhjust seda arvata.

Mida teie, härra minister, olete teinud Vabariigi Valitsuses ja Riigikogus olevate Vene mõjuagentide tegevuse lõpetamiseks? Jällegi, minul puudub informatsioon, et Vabariigi Valitsuses või Riigikogus tegutsesid Vene mõjuagendid – sellest tulenevalt ei pea ma ka midagi tegema.

Ja viimane küsimus: "Kui teile alluva Välisluureameti peadirektori väited ei vasta tõele, siis kas olete kaalunud võimalust luurejuht kõrgete riigiametnike alusetu laimamise eest ametist vabastada?" Nagu ma juba ütlesin, pole Mikk Marrani kõnes, esinemises ühtegi viidet Eesti Riigikogule või Vabariigi Valitsusele. Mikk Marran käsitles probleeme Lääne-Euroopas ja mul ei ole absoluutselt mingit põhjust peadirektori osas mingisuguseid samme ette võtta. Peadirektor teeb oma tööd väga hästi.

Lõpetuseks lubage mulle veel üks väike remark. Ma olen käinud kümnetel konverentsidel. Sellest teemast on alati juttu ja seda käsitletakse alati enam-vähem samas vormis – üldiselt, sest luure ei nimeta kunagi riike, ei nimeta kunagi ka inimesi, sellepärast ta ongi luure. Ja kui võtta see kõne ja öelda, et need sõnad, näiteks "kohalikus poliitikas osalenud", tähendavad vot neid nimesid, siis on see minu arvates täiesti arusaamatu. Nagu ma ütlesin, neid artikleid, mis räägivad Venemaa mõjutustegevusest, on kümneid, kui mitte sadu. See on reaalsus. Mikk Marran kui luureameti peadirektor peabki seda teemat käsitlema. Defineerida seda ma ei tea mis põhjustel mingisuguse Eesti Riigikogu või valitsust käsitleva teemana on, nagu ma ütlesin, minu jaoks sügavalt-sügavalt arusaamatu, aga loomulikult on arupärijatel selleks täielik õigus. Aitäh teile!

15:22 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, kaitseminister Jüri Luik! Teile on ka küsimusi. Jürgen Ligi, palun!

15:23 Jürgen Ligi

Kas arupärijad ei ole enne? Aitäh, härra minister! Loomulikult ei räägi Mikk Marran riikidest ega nimedest ja arupärimine, see küsimus oli rumal. Aga kuna teie ministrina siiski seda haldusala juhite, öelge, millistest mustritest räägib Mikk Marran. Millised on Venemaa eelistused oma mõju realiseerimisel – milliseid erakondi, teemasid nad rahvusvaheliselt eelistavad?

15:23 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Nagu ma juba ütlesin, see kõik kuulub välisluure tegevusvaldkonda ja rohkem, kui Mikk on oma kõnes selgitanud, kusjuures ta on jäänud väga üldiseks, mis on ju välisluure juhi puhul loomulik. Ma ei tahaks siin rohkem mingeid detaile lisada, aga võin kinnitada, et Venemaa mõjutustegevus on teadlik, põhjalik, hästi organiseeritud, hästi finantseeritud ja sellega tegeldakse väga laiaulatuslikult üle Euroopa.

15:24 Aseesimees Kalle Laanet

Peeter Ernits, palun!

15:24 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister, aitäh vastuse eest, aga tegelikult te ei räägi tõtt. Lugege seda teksti. Ma rääkisin ka inimestega, kes valdavad tekstianalüüsi. Vaadake, mis sõnadega see algab: "oleme tuvastanud võrgustiku". Lääne-Euroopa ja kõik muu, kaasa arvatud see, et Venemaa värbab ka lääne poliitikuid, tuleb alles lõpus ja sellises vormis, et väga raske on öelda, et eelnev tekst "oleme tuvastanud luurejuhi" käib selle kohta. Minu küsimus on ikkagi, kas te olete jätkuvalt seda meelt, et see tekst räägib just nimelt Lääne-Euroopast ja muust. Ometigi tuleb see Lääne-Euroopa ja kõik muu alles tagapool.

15:25 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Ma jään oma seisukoha juurde, nii nagu ma seda kirjeldasin.

15:25 Aseesimees Kalle Laanet

Taavi Rõivas, palun!

15:25 Taavi Rõivas

Aitäh! Hea minister! Selge on see, et Venemaa mõjutustegevus Euroopas on reaalsus, samuti katsed mõjutada valimisi ja poliitika sisu. Ja päris olematu ei ole seegi, et ka Eesti parlamendipoliitikud või poliitikud laiemalt võtavad välja öelda seisukohti, mis kahtlemata Kremlile väga meeldivad. Meil on siin parlamendis poliitikuid, kes on kutsunud üles sanktsioone lõpetama. Ja ühe erakonna peasekretär on öelnud, et NATO on ebavajalik, ja üks europarlamenti saadik ülistab Putinit pea igal võimalikul viisil. Samuti on meil üks teine fraktsioon, kes soovib Eesti Euroopa Liidust väljaastumist ja sõbrustab samal ajal aktiivselt nii Mussolinit kui Putinit ülistavate äärmuslastega. Ma tahaks väga loota, et see kõik on juhus ja seisukohad kattuvad Kremliga juhuslikult. Aga kas me saame lõpuni kindlad olla selles, et see on juhus?

15:26 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Nagu öeldud, ma ei tahaks siin ühtegi detaili laskuda, sellepärast et ma vastan arupärimisele selle ettekande kohta, mis ei käsitle Eesti poliitikat, Eesti Riigikogu ega Eesti Vabariigi valitsust.

15:26 Aseesimees Kalle Laanet

Mart Helme, palun!

15:27 Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Ma ei hakka siin eelküsijaga polemiseerima, teen seda vast kõnede ajal. Aga küsimus on teile nüüd niisugune: kas tõesti on Eesti välisluure nii võimas organisatsioon, et ta paljastab luurevõrgustikke üle kogu Euroopa, võib-olla koguni üle kogu maailma?

15:27 Kaitseminister Jüri Luik

Vastus on jah.

15:27 Aseesimees Kalle Laanet

Jaanus Marrandi, palun!

15:27 Jaanus Marrandi

Täna! Lugupeetud härra minister! Käesolev arupärimine lähtub kummalistest eeldustest, mingisugusest konverentsi ettekandest ja on selle ettekande meelevaldne tõlgendus, nagu ma saan aru teie vastustest. Samamoodi aimdub sellest arupärimisest justnagu soov naeruvääristada Eesti luureteenistust, Eesti tegevust iseseisvuse kaitsel ja andmete töötlemisel. See ühtib kuidagi üks ühele sellise Kremli ja Vene retoorikaga, mis püüab samamoodi naeruvääristada Eesti luureteenistusi. Äärmuskonservatiive on sageli nimetatud Kremli kasulikeks idiootideks ja selle siinse ettekande tegija on siirdunud Keskerakonnast äärmuskonservatiivide hulka. Kas teile ei tundu, et selline tegevus on just nimelt kasulik Kremlile, andmaks ainet, et naeruvääristada Eesti teenistusi?

15:28 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Eesti teenistusi ei tasu mitte mingil juhul naeruvääristada, neid ei tasu mitte mingil juhul alahinnata. Välisluure tööst laiemat ülevaadet saamiseks ma soovitan igal juhul lugeda nende aastaraamatuid, kus on tõesti väga metoodiliselt ja põhjalikult kirjeldatud seda, mida nad teevad. Ma kordan veel kord: nende taset ei tasu mingil juhul kuidagi alahinnata, tegu on täiesti maailmatasemel tegijatega. Ma räägin nii Eesti välisluurest kui ka kaitsepolitseist.

15:29 Aseesimees Kalle Laanet

Oudekki Loone, palun!

15:29 Oudekki Loone

Aitäh! Aitäh selle vastuse eest! Tavaline Eesti inimene ei vaata neid sõnu kui konverentsi ettekannet, tema loeb Eesti ühte suuremat päevalehte. Ja Eesti ühes suuremas päevalehes on kirjas, et poliitikud, kes olid kohaliku poliitika ääremail, on nüüd jõudnud parlamenti või valitsusse – ainsuses. Lääne-Euroopast tuleb juttu alles järgmises lõigus. See tähendab seda, et tavalisele Eesti inimesele öeldakse, et olge valvsad, meil on siin parlamendis Vene mõjuagendid, ilma kedagi konkreetset nimetamata – nii, et inimesel ei ole võimalust ennast kaitsta. Niisugune artikkel, nii nagu see ilmus Eesti ühes suuremas päevalehes, on väga selgelt poliitiline. See on poliitikasse sekkumine, see on kahtlustamise õhkukonna tekitamine. Kas te ei leia, et see on tegevus, mida välisluure ei peaks tegema? Kas see on liigne poliitikasse sekkumine?

15:30 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Absoluutselt mitte. Nagu ma ütlesin, tegu oli ettekandega, mis käsitles tendentse Vene mõjutustegevuses. Ja ma olen üsna kindel, et seda artiklit ei oleks üldse märgatud, kui Peeter Ernits või teised arupärijad ei oleks seda välja käinud, lisades sinna kõiki neid nimesid, mistõttu sellest tekkis mingisugune, ma ütleksin, poliitiline ažiotaž. Tegu oli väga pika, detailse ettekandega väga üldises toonis. Ma olen täiesti kindel, et keegi lugejatest ei tõlgendanud seda sellisel viisil, nagu te praegu selgitasite.

15:31 Aseesimees Kalle Laanet

Hanno Pevkur, palun!

15:31 Hanno Pevkur

Aitäh! Hea minister! Ma natukene jätkan Jürgen Ligi alustatud teemat. Ma ei räägi tõepoolest Eestist, aga küsin teie isiklikku hinnangut. Olete kindlasti nii enne ministriametit kui ministriametis puutunud kokku Venemaa mõjutustegevuse valdkondadega. Me teame seda, et Kremli huvi on tegelikult nõrgestada Euroopa Liitu ja Euroopa Liidu liikmesriike, lõhestada Euroopa Liidu koostööd, kasutades sealjuures äärmusi. Küsingi sellest tulenevalt, mis on teie hinnangul need põhilised teemad, mida Venemaa oma mõjutustegevuses kasutab. Mis on need teemavaldkonnad ja teemad? Siis me ei pea rääkima konkreetset Eestist.

15:32 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Nagu ma ütlesin, on põhilisi teemavaldkondi kaks. Üks on see, mis puudutab tõepoolest äärmuslusi. Selle eesmärk on tihtipeale just demokraatliku ühiskonna n-ö sisemise kanga purustamine,

ütlemine, konsensususe purustamine ja äärmusluste rõhutamine. Antud juhul ei ole isegi tähtis, mis küsimusest on jutt. Nagu te nägite, avastati näiteks USA-s niisugune operatsioon, kus Venemaa toetas laste vaktsineerimist ja oli samas selle vastu. Tegelikult ei olnud see absoluutselt seotud Vene riigi kui sellisega, aga kahe teema äärmusesse ajamisega prooviti pingestada ühiskonna arusaamasid mingisugusel väga-väga olulisel – laste tervis ikkagi! –, kuid otseselt poliitikasse mittepuutuval teemal. Seda uurisid Ameerika meedikud, keda paelus asjaolu, et sellel teemal hakkas ilmuma tohutult palju nii pool- kui vastuartikleid.

Ja teine teema on kõik see, mis puudutab otseselt Vene poliitikat ja Vene poliitika selgitamist. Eriti aktiivselt proovitakse muidugi käsitleda kuumemaid rahvusvahelisi teemasid, näiteks Ukrainat ja paljusid teisi selliseid teemasid. Ka need on väga aktiivse mõjutuspoliitika sihtmärgid. Nii et ma ütleksin, et on kaks niisugust põhilist sammast. Aga muidugi on sellel teemal palju allpunkte ja allteemasid, millest võiks siin lõputult rääkida.

15:34 Aseesimees Kalle Laanet

Kristen Michal, palun!

15:34 Kristen Michal

Aitäh, hea juhataja! Hea kaitseminister! Vaatan seda arupärijate ringi ja torkab silma, et tegemist on kahe erakonnaga ehk EKRE ja Keskerakonna esindajatega. Mul on teile küsimus. Äkki oskate teie kuidagi seda mõtestada, miks just need kaks erakonda on võtnud rünnata välisluure sõnumit, et kuskil on olemas Kremli mõjuagentide võrgustik? Ilmselt oleks tõenäoline vastus, et ühel on leping Ühtse Venemaaga ja teine räägib Euroopa Liidust lahkumisest ja selle hukust, mis on selgelt Kremli agenda. Aga järsku te oskate pakkuda midagi, mis võiks teie vaates see põhjus olla?

15:35 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Ma ausalt öeldes ei usu, et te usute, et ma sellele küsimusele vastan. Aga olgu siis öeldud nii palju, et arupärimisele vastajana, ministrina ei sobi mul mitte mingil viisil analüüsida arupärijate erakondlikku kuuluvust.

15:35 Aseesimees Kalle Laanet

Uno Kaskpeit, palun!

15:35 Uno Kaskpeit

Aitäh, härra eesistuja! Härra minister! Pärast selle artikli ilmumist ilmusid meil ajakirjanduses kohe ka härra Laari ja Tsahkna süüdistused meie mõnede poliitikute vastu. See näitab, et sellel härra Marrani avaldusel oli ikkagi otsene mõju.

15:36 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh! Ma ei oska seda tõesti kommenteerida.

15:36 Aseesimees Kalle Laanet

Austatud minister, teile rohkem küsimusi ei ole.

15:36 Kaitseminister Jüri Luik

Aitäh teile!

15:36 Aseesimees Kalle Laanet

Avan läbirääkimised. Peeter Ernits, palun!

15:36 Peeter Ernits

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Huvitav on siin saalis. Tegelikult on asi lihtne. Kui 22. juulil tuli see uudis, et oleme tuvastanud võrgustiku – ma ei räägi praegu ajakirjanikest, diplomaatidest ja äritegelastest, kes on jõudnud parlamenti, Riigikogusse, või valitsusse –, siis lõhkes tõeline pomm. 24-ndal ilmus täistekst Päevalehes, 23-ndal kinnitas väliskomisjoni esimees, hea kolleeg Marko Mihkelson,

et jah, nii see on. 25-ndal tuli pika jutuga välja hiljutine kaitseminister Margus Tsahkna, arutledes, kes on ikkagi mõjuagent ja kes kasulik idioot. Ja endine kaitseminister, kellele allus Välisluureamet, tõi juba välja ka nimed. Vaadake! Arnold Rüütel, Yana Toom, Oudekki Loone, Heimar Lenk ja Martin Helme. Rõhutan, et tegemist on hiljutise kaitseministriga. Ja et mitte jääda pealiskaudseks, võiksin teda tsiteerida, aga igaüks võib ise vaadata, mida endine kaitseminister on öelnud näiteks Martin Helme kohta.

Teine laine tuli tõesti siis, kui ma 6. augustil saatsin järelepärimise ministrile. Vastust ei tulnud. 22-ndal me tegime rahvasaadikute nimel järelepärimise ja oh imet, järgmisel päeval tuli vastus, mida me praegu ka siin kuulsime. Aga mis edasi toimus? Juba 27-ndal, neli päeva hiljem, oli Välisluureameti juht Postimehes ja rääkis, et tegelikult ta ei ole midagi sellist öelnud. Kuulge, sõbrad, lugege teksti! Tekstis on kõik üheselt öeldud, ainult loll ei saa aru. Ta räägib, et oleme tuvastanud võrgustiku, ja järgmises lõigus on selline lause, et Venemaa üritab ka lääne poliitikuid värvata. See on täiesti selge. Kui ma ütlen, et ma olen näiteks luurejuhina tuvastanud selle ja selle, räägin veel detailselt, kes saavad korraldusi sealt või teisest kohast, ja ma ei räägi sellest, et ma olen seda kõike tuvastanud kusagil Lääne-Euroopas, Ameerikas, Aafrikas jne, siis nii tulebki seda võtta. Ja niimoodi ongi Eesti avalikkus seda kahe kuu jooksul võtnud. Lugege neid kommentaare, vaadake!

Mulle tundub, ehkki ma ei ole vandenõuteooria pooldaja, et tegelikult on see koordineeritud samm ründamaks teatud poliitilisi jõude. Vaadake neid, kes on kiiresti oma jutuga välja tulnud. Mõni päev hiljem tuleb välja endine kaitseminister, hea kolleeg Margus Tsahkna, kes esitab juba nimed. Edasi, kui me olime 22. augustil esitanud selle järelepärimise, siis mõni päev hiljem ütles välisluure juht, et ta ei ole seda öelnud. Ta ütles sama asja, mida ütles meile praegune kaitseminister. Lugege teksti ja te näete, et seda ei ole võimalik kahtepidi mõista.

Naeruvääristamisest. Väideti, et arupärijad ei ole asjast aru saanud ja püüavad siin mingit nalja teha. Vastupidi, sellist plaanigi pole. Vähemalt minul ei ole ja ma arvan, et ühelgi teisel järelepärijal seda ka ei ole. Aga miks alles pärast selgitati? Miks ei tulnud kaitseminister ja Välisluureameti juht varem oma jutuga? Kuu aega lasti rahulikult n-ö lainetel möllata ja siis tuldi öeldi, et upsti, me ei ole mitte midagi sellist öelnud, me rääkisime Lääne-Euroopast või välisriikidest. See ei ole niimoodi. Must on must ja valge jääb valgeks. Ei saa öelda, et on vastupidi. Ja kui see laine tuli, kui Mikk Marran teatas, et ta ei ole midagi sellist öelnud, siis ütles kohe ka endine luurekoordinaator, hea kolleeg Eerik-Niiles Kross, et ärge pekske Välisluureametit. Kross lisas sinna juurde juba ka sellise isikliku ...

15:41 Aseesimees Kalle Laanet

Austatud ametikaaslane, kas te soovite lisaaega?

15:41 Peeter Ernits

Aitäh! Jah, palun!

15:41 Aseesimees Kalle Laanet

Palun, kolm minutit lisaaega!

15:41 Peeter Ernits

Eerik-Niiles ütles niimoodi, et kui Välisluureamet on tuvastanud ... Aa, ta viitab tegelikult Ühtse Venemaa lepinguga seotud Keskerakonnale, ütle mata küll nimesid välja. Minu meelest on siin praegu alatult visatud selline kivi, vaadatud, kuidas möll käib, kuidas süüdistatakse ja millest räägitakse. Ja pärast seda, kui parlamendiliikmed on esitanud järelepärimise, mida püütakse siin ka naeruvääristada, öeldakse, et upsti, me ei olegi midagi sellist öelnud. Aga töö on juba tehtud, tekitatud n-ö mainekahju ja kahtlusi. Minu arvamus on see, et kui tõesti meie Välisluureamet on nii vägev, nagu kaitseminister kinnitab, siis peaks nende mitteametlik loosung olema "Eesti Välisluureamet teab Kremli plaane enne kui Kreml ise" – Mikk Marrani lause. Kui ta on midagi tuvastanud mingites riikides, ju ta on siis ka nende riikide eriteenistusi informeerinud. Ma ei tea, võib-olla on Läti, Sloveenia või mõne teise riigi välisluureamet sellise võrgustiku tuvastanud – ma rõhutan, tuvastanud – ka Eestis. Ma tahaks teada, kas see on tuvastatud ja kas töö juba käib praegusel juhul prokuratuuris ja kaitsepolitseis.

Nii et minu meelest on siin tegu teadliku sabotaažiga, teatud poliitiliste vastaste maine kahjustamisega. Seda tuleb tegelikult tunnistada, mitte öelda, et me rääkisime millestki muust ning et mingisugused parlamendiliikmed on asjast valesti aru saanud ja üritavad nüüd Välisluureametit naeruvääristada.

Kaugel sellest, aga Välisluureametit ei tohi – selliseid ametkondi on veel – poliitikasse kiskuda. Vilja Kiisler Postimehest on selle kohta väga hästi öelnud: Marrani idioodid. Aitäh!

15:44 Aseesimees Kalle Laanet

Mart Helme, palun!

15:44 Mart Helme

Lugupeetud eesistuja! Härra minister! Head kolleegid! Peeter ütles juba ära nii mõnegi mõtte, mis oli ka mul plaanis öelda, aga ma jätkan ja laiendan teemat. Teema laiendus on hoopis põhimõttelisem, Eesti julgeoleku ja eesti rahva säilimise seisukohast hoopis põhimõttelisem. Nimelt, meil keerutatakse seda juttu kogu aeg kellegi Vladimir Vladimirovitš Putini ja Venemaa ümber, aga Eesti julgeolek ei ole seotud ainult Venemaaga. Eesti julgeolekule on ohuks ka need, keda me nimetame siin puldis kogu aeg liitlasteks. Miks? Väga lihtsal põhjusel: kui Venemaa tahab hävitada meie riiki, siis see ideoloogia, mida meile imporditakse ja mis on meil ainuõigeks kuulutatud, on sihitud hävitama meie rahvust. Ei ole Guy Verhofstadt, Daniel Cohn-Bendit, Claude – mis iganes ta nimi on – Juncker ega ka Merkel teinud saladust, et Euroopa peab liikuma rahvustejärgsesse ajajärku. Kokku on kirjutatud mingisugune Euroopa manifest, millele on muide alla kirjutanud ka sotside ridades kandideeriv Indrek Tarand, kes siis ka väga selgelt pooldab seda, et rahvused kaoksid. Rahvused peavad kaduma.

Nüüd, minu küsimus on – ja see on väga põhimõtteline küsimus –, kas meie välisteenistus paljastab ka neid otseseid palgalisi mõjuagente ja muidu kasulikke idioote, kes peavad oma ülesandeks truualamliku Euroopa Komisjoni teenimisel eesti rahvuse hävitamist. See on väga põhimõtteline küsimus. Ma ei kuule vastust, sest seda vastust ei tule. Neid agente keegi ei paljasta. Nii nagu ei paljasta keegi ka näiteks Hiina agente, keda on Eestis muide palju. Nii nagu ei paljasta keegi Ameerika agente, keda on ka Eestis palju. Jutt käib ainult ühe riigi agentidest, kes tuleb rajalt maha võtta. Olen sada protsenti nõus, et iseseisev, suveräänne riik, rahvusriik nimega Eesti Vabariik ei saa piirduda ainult sellega, et visatakse õhku mingid süüdistused Vene agentluses. See on täiesti tasakaalust väljas lähenemine ja lõpeb meile halvasti. See lõpeb meile väga halvasti sellepärast, et me laseme teistel ennast hävitada.

Lõpetuseks ütlen, et loomulikult on Peetril sada protsenti õigus. Mikk Marran ja tema ametkond sekkusid selgelt sisepoliitikasse, nad ei tohi seda teha. Nii nagu CIA, Ameerika välisluure, ei tohi Ameerika Ühendriikides sisepoliitikasse sekkuda, nii ei tohi ka meie välisluure sisepoliitikasse sekkuda. Antud juhul seda selgelt tehti. Selle kinnituseks on artiklid, kogu see kõmu, mis on tekkinud, ja ka see arupärimine. Ja miks seda tehti? Seltskond minu paremalt käelt on siit saalist üksmeelselt lahkunud, sest nemad leiavad, et nende töö on tehtud – kahju on süüdistatavatele tekitatud ja neil ei ole siin rohkem vaja enam passida või pihku itsitada. Nad on üksmeelselt lahkunud, aga kogu see asi on selle seltskonna huvides tehtud. Ja on äärmiselt piinlik, et asutus, mis peab seesugusel moel tagama Eesti julgeoleku, manipuleerib sisepoliitikaga. Mis siin ikka öelda? Ega meie käed on praegu lühikesed, aga kui meie valitsuses oleme, siis meie niisuguseid asju lubama ei hakka.

Lõpetuseks veel repliik kahele siit väga rahulolevalt lahkunud Reformierakonna saadikule: meie, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, ei ole kunagi kusagil öelnud, et me kavatseme Euroopa Liidust välja astuda.

Kas lisaaega saab?

15:49 Aseesimees Kalle Laanet

Jah. Kolm minutit lisaaega, palun!

15:49 Mart Helme

Aitäh! Me oleme selgelt öelnud, et me oleme Euroopa impeeriumi vastu. Me toetame Euroopat kui rahvusriikide ühendust. Me toetame Euroopat kui suveräänsete rahvusriikide ühendust. Me ei toeta Euroopat, mis kaaperdab meie riiki samm-sammult. Me näeme siin saalis iga nädal, kuidas mingisuguse direktiiviga võetakse jälle jupikene meie suveräänsusest ära. Me ei toeta suveräänsuse äravõtmist rahvusriikidelt. Me soovime rahvusriikide Euroopat. Kui see on kuritegu, kui see tähendab, et me oleme Venemaa mõjuagendid, siis no jumala eest, me oleme seda. Aga meil on selleks täielik õigus ja kellelgi ei ole õigust meid sellepärast mõnitada ja öelda, et meie oleme õigeusklikud. Meil erinevalt Reformierakonnast ei ole VEB Fondi taaka kaelas. Meie ministrid ei olnud valitsuses, kui algas ülimastaapne rahapesu. Meie ministrid ei ole Eesti haridussüsteemi lammutanud ega aita praegu seda

kakskeelsuse tasemele viia. Ei ole mõtet tulla sõrmega näitama nende poole, kes ei ole teinud neid asju, milles neid süüdistatakse.

Lõpetuseks. Härra kaitseminister, andke enda alluvuses olevale välisluurele ülesanne tegeleda kõikide mõjuagentidega. Ja võib-olla tõmbaks selle areaali natuke koomale, ärme teeme seda globaalses mastaabis, piirdume Eesti mastaabiga. Aitäh!

15:51 Aseesimees Kalle Laanet

Oudekki Loone, palun!

15:51 Oudekki Loone

Kallid kolleegid! Me näeme ühte kurvastavat näidet selle kohta, mis toimub, kui salateenistused hakkavad sekkuma poliitikasse. See on täpselt selline situatsioon, kus visatakse õhku väga tõsised süüdistused – süüdistused, et poliitikud, parlamendipoliitikud ja valitsusliikmed, ei tegutse mitte oma riigi ja oma rahva huvides, vaid tegutsevad mingisuguse teise või kolmanda riigi huvides – niimoodi, et neid ei ole võimalik kaitsta, sest välisluure loomulikult andmeid välja ei anna. Sellisel juhul ei tohiks ta ka midagi öelda, sest poliitikat saab teha ainult avalikult. Küll aga diskrediteeritakse edukalt kõiki, kes on parasjagu valitseva *status quo* vastu kriitilised. Seda me kuulsime kahjuks ka täna meie arupärimise vastusest, kus hiiliti väga ilusasti mööda tegelikust probleemist. Öeldi, et vaadake kas või vaktsiinide üle arutlemist. Arutlemine on ju iseenesest demokraatia põhi – see, et meil on radikaalsed ja vastanduvad seisukohad, mis me avalikkuses läbi arutame, ja rahvas siis hääletab –, ainult niiviisi lääne demokraatia töötabki. Kui me ütleme, et nende seisukohtade üle arutlemisel on mängus Kremli karvane käsi, ilma et me esitaksime konkreetseid tõendeid, teeme vihjeid, siis see on miski, mis lammutab meie demokraatiat, mis lammutab meie vabadust. See on väga ohtlik tendents, eriti kui niisuguste vihjete tegemiseks ja arvamusel kujundamiseks kasutatakse organisatsioone, mille eesmärk on hoopis midagi muud, mille eesmärk ei saa kunagi olla avalik sekkumine.

Võtame välisluure ja ka kaitsepolitsei, kellel me lubame avaldada aastaraamatuid, esineda suurte ettekannetega, kommenteerida poliitikat, minna kuni sinnamaani välja, et lasta neil öelda, et inimestel võib siin olla majanduslik huvi Venemaaga äri teha. Ma loodan, et Saksamaa praeguse valitsuse puhul on siis ka mingisuguseid samme astunud, vaadates nende huvi Venemaaga äri teha.

Kui see kõik on diskrediteeritud, siis me ei saagi enam poliitikat teha, me saame ainult *status quo*'d hoida. Niisugused vihjed, ükskõik, kas neid tehti meelega või inimene lihtsalt koperdas oma ettekandes – välisluure juht ei tohiks koperdada! –, toovad meile maailma, kus ei saa põhimõtteliselt muudatusi teha. Ja kui me ei saa demokraatlikult muudatusi teha, siis neid muudatusi hakatakse tegema vägivaldselt, ebademokraatlikult ja väga jõhkrate meetoditega. Meie peaksime selle ära hoidma. Ja seda saab ära hoida ainult nii, et me saame kõigi küsimuste üle vabalt arutleda, ilma et kohe hakataks kleepima külge silte "mõjuagendid" ja ilma et salateenistused kommenteeriks seda, mida teevad poliitikud. Poliitikud peavad ju põhjendama oma käitumist, salateenistuste esindajad on selgetel põhjustel kaitstud. Seega ühinen ka mina selle ettepanekuga, et võib-olla teeks siin muudatuse: lõpetaks ära aastaraamatute avaldamise ja selle kaudu poliitikate mõjutamise ning sisepoliitilistes küsimustes sõna võtmise. See on miski, mis ei ole demokraatlikule riigile kohane. Veel enam – see on ohtlik. Aitäh!

15:55 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei tule, sulgen läbirääkimised. Arupärimisele vastamine on lõpetatud.

2. 15:56 Vaba mikrofon

15:56 Aseesimees Kalle Laanet

Järgmisena vaba mikrofon, sõnavõtuks saab registreeruda pärast istungi juhataja haamrilööki. Märts Sults, palun!

15:56 Märts Sults

Hea eesistuja! Kolleegid! Ma olen nüüdseks väga kõvasti mässanud, Kagu-Eestis ja Lõuna-Eestis ringi sõitnud ning lõppkokkuvõttes analüüsinud ja näinud haldusreformi tulemusi, tagajärgi ja metoodikaid. Ja nii, nagu sai möödunud aastal kohalikele omavalitsustele lubatud, täpselt sellist eelnõu ma hakkan nüüd ka ette valmistama. Tähendab, täna ma markeerin selle sündmuse ära.

Jutt käib tüliõunast Setomaa ja Räpina valla vahel ehk Mikitamäest ja Lüübnitsa külast. Jutt käib Otepääst, Ülenurme vallast ja ümbernimetamistest. Me peame looma erandi. Tähendab, seadusega ei ole võimalik kõiki asju ette näha, täpselt nii nagu ka haldusreformi seadusega mitte. Nüüd on aeg õgvendamise kohad ette võtta ja koostada seaduseelnõu, sest inimestele peab andma võimaluse säilitada oma geograafiline asend ja identiteet. Eriti käib see Setomaa kohta.

Praeguseks on tselluloositehase ja Tartumaa näitel pretsedent loodud. Rahva arvamus on tähtis ja rahva arvamus pääseb mõjule, kui seda õigesti presenteerida ja manageerida. Täpselt samasugune rahva arvamus on olemas nii Setomaal, Otepääl kui ka Tartumaal. Ja mis kõige kurvem: seal on need rahvaalgatused kõik juba olnud, aga neid ei ole arvestatud. Nii et tulevases eelnõus peaks muutuma kaalukaks asjaks see, et inimesed saaksid olla oma maakonnas ja oma piirkonnas, kus nad on tahtnud olla ja kus nad peaksid olema. Tähendab, see ei ole loogiline, kui maakonna piir läheb keset küla ühelt tavanavalt, nii et ühele poole jäävad ühed ja teisele poole teised.

Nii et selline eelnõu on töös ja see on varsti suures saalis. Ärge kaotage lootust, Mikitamäe rahvas! Ärge kaotage lootust, Otepää rahvas! Asi tuleb õigetele rööbastele panna. Ja alati näitab väikene vigade parandus seda, et mitte seadus pole halb, vaid kunagi ei osata seaduses kõiki erandeid ette näha. Nii et jõudu tööle meile ja head sügise jätku!

15:59 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, härra Sults! Rohkem kõnesoovijaid ei ole. Esmaspäevane istung on lõppenud. Head töönädalat kõigile!

Istungi lõpp kell 15.59.